

FRI-2G.307-1-LL-03

THE MEANING OF THE LABYRINTH IN ONE TEXT BY STOYAN ROBOVSKY⁸

Zvezdelina Bratanova, 1st class teacher, PhD

“Vazrazhdane” Secondary School – Ruse

Tel.: +35982-82-90-32

E-mail: zvbratanova@abv.bg

Abstract: The report presents “Labyrinth” of the Bulgarian Revival teacher and writer Stoyan Robovsky. The text of the author, published in 1874 in Ruse was considered an interesting creative experiment. It has established an intertwining relationship between language and the meaning it conveys. This concept affected the culture of the Bulgarian Revival. Stoyan Robovsky experimented with the ethical paradigms known to the traditional recipient in order to make sense of them through the symbolism of the labyrinth, which was also used in Bulgarian and Slavic contexts.

Keywords: Stoyan Robovsky, text, meaning, ethics, labyrinth, symbol, slavic literature, literary tradition.

ВЪВЕДЕНИЕ

Културната практика на Стоян Робовски се свързва преди всичко с дейността на Търновската книжовна школа⁹. Роден в Елена, в просветителския род на поп Андрей Робовски, авторът продължава семейната традиция да работи за каузата на националната просвета¹⁰. Настоящият доклад обогатява традиционната българска представа за будителите, като коментира един малко познат за широката публика текст на Стоян Робовски – „Лабиринт“. Отпечатан през 1874 г. в град Русе, културен и печатен център на Дунавския вилает в епохата на зрялото Възраждане, „Лабиринтът“ на Стоян Робовски е интересен творчески експеримент, пораждащ асоциации между текст и смисъл, между графика и значение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Възрожденският текст е разположен на една страница и чрез визуални образи пресъздава известния разказ на блажени Августин за детето, което е видял на морския бряг. Тук е необходимо да се отбележи, че посоченият факт е част от традицията на Българското възраждане за побългаряване на чужди текстове. Практиката е достатъчно продуктивна във времето на натрупване на национален естетически опит. Тя придобива характер на художествена основа, от която се оттласва последващия литературен процес. В подобен контекст би могъл да се разглежда и лабиринтът на еленския книжовник. Ако в добре познатата „Стематография“ на Христофор Жефарович текст и визуален образ са пространствено разделени, то в „Лабиринта“ на Стоян Робовски словото гради визуалния образ и заедно с това визуалният образ гради словото. Художественото пространство е наситено със значения, които биха могли да се разгледат на няколко нива. Интерес предизвикат преди всичко причините за създаването на произведението, текстът първоизточник, както и изборът на визуалните образи: *сърце, кръг, детелина, ромб, квадрат, пясъчен часовник, овал, кръст*. Тази социкултурна практика на българските възрожденци илюстрира не само духовните предпочитания на авторите, но и етичните йерархии в техния житейски модел. В тази връзка е възможно да се потърси и отношението между причината за създаването на „Лабиринта“ и избора на текста първоизточник. Почитта на Стоян Робовски

⁸ Настоящият доклад е представен на Научната конференция с международно участие „Нови индустрии, дигитална икономика, общество – проекции на бъдещето“ на 26 октомври 2018 г. с оригинално заглавие на български език: СМИСЪЛЪТ НА ЛАБИРИНТА В ЕДИН ТЕКСТ НА СТОЯН РОБОВСКИ.

⁹ За живота и творчеството на Ст. Робовски вж. в Кършовски, Бобчевъ 1931, Асенов 1968 и Драгова 2011: 75 – 76. За езика на Търновската школа вж. напр. Братанов 2017: 49 – 60.

¹⁰ Делото на Ст. Робовски е съизмеримо напр. с това на русенския учител и книжовник Параскев Дамянович (сведения за П. Дамянович и за неговия езиков модел вж. напр. в Братанов 2012).

към родителите е отбелязана чрез паратекста. Тя се изразява преди всичко чрез отношението *стари – млади (родители – деца)*, което е алюзия на Петата Божия заповед. Лабиринтът на възрожденеца е конструиран изцяло в християнски дух, като подчинява текст и смисъл на графика и значение. В тази интересна идейна и визуална творба Стоян Робовски разгръща голямата тема за мъдростта и пътя към нея, като тук се открива близост с разказа на бл. Августин.

Как българският автор пресемантизира текста на бл. Августин в съответствие със своята естетическа цел?

На първо място тук е необходимо да се подчертае отношението във възрастов аспект. Старостта и младостта са двете полюсни състояния в човешкия живот, които характеризират личността и нейния модел за възприемане на света. Видима е връзката с преклонението на автора към родителите, засвидетелствано от него в паратекста, но Робовски надгражда личния момент, като комбинира слово и визуален образ, за да ги подчини на етичните измерения на човешкия живот. В текста на бл. Августин този, който пише за Светата Троица и размишлява за възвишеността на предмета на своето изследване, вижда момче на брега на морето. Заинтригуван от действията на детето, бл. Августин разговаря с него и разбира, че то желае да побере морето в една трапчинка в пясъка, в която излива морската вода с раковина. Августин казва на момчето, че това не е възможно, и отминава, а разсъжденията му за видяното на брега го водят до прозрението, че така, както е невъзможно морето да бъде побрано в трапчинката, така и неговите размисли в книгата, която пише, не могат да изчерпят непостижимата Божествена тайна на Пресветата Троица.

От своя страна „Лабиринт“ на Стоян Робовски има следното съдържание¹¹:

ЛАБИРИНТЪ

Въ едно време, азъ си наумихъ да предприемнѣхъ пѣтешествіе по своето отечество, за това азъ излѣзохъ, и продължавахъ моя пѣть по първата си пѣтека, която ми са паднѣ най първо. но като са озърнѣхъ, видѣхъ отъ страна великолѣпна разсадена градина, на която, подиръ вижданъето, подканенъ отъ любопытство, да ѣхъ разглѣдамъ редомъ, приближихъ, влѣзохъ въ нея, смаяхъ са, пренесохъ са отъ поръдочното нейно вътрешно разположенъе. Но, като видѣхъ, че въ нея може да са загубѣхъ, за туй азъ зехъ да тѣрсяхъ вратата, въ които влязохъ, но вече туй бѣ късно: защото, колкото повече гы тѣрсяхъ, толкозы повече отъ тѣхъ са отдалечавѣхъ. И въ тѣкъвзы страхъ не знаѣхъ, що да правѣхъ; но, за мое добро азъ видѣхъ нѣкой старецъ вдаденъ въ голѣмо размышленіе, отидохъ при него, попытахъ го честно: незнаели поне той исхода отъ тѣзи чудесно насадена градина; той ми каза: понеже азъ са намѣрвамъ сега въ мысль, мысля и немож да разбѣрѣхъ: какъ Единъ Богъ въ Троица са разумѣва, и Троица въ Единица са слави: туй е много по трудно, нежели да намѣрѣхъ исхода отъ този Лабиринтъ. Азъ са оплашихъ, начнахъ да варѣхъ напѣдѣ, выкамъ и пытамъ този старецъ, съ когото голѣхъ много време. Излѣзохмы съ стареца на морскіа брѣгъ и видѣхмы на брѣга, да сѣди много красенъ Юноша, който излива съ шепи изъ морето на земта вода. Отиде при него стареца и го попыта: Юноше! ты какво правишь? на туй Юношата му отговори: искамъ, да изчерпамъ изъ морето водата и да го направѣхъ суша. На туй досмѣши стареца, който му рече: Друже! напрасно са трудишь, защото ты никой пѣть неще сполучеши; а когато е тѣж, то и ты не ще узнаеши божіата сѣдба.

ЕЛЕНА

1873: 23 Марта

отъ

Стояна П. Андр. Робовъ: Руссе 1874 Год.

¹¹ Текстът на „Лабиринта“ ми бе предоставен от И. Братанов.

*Вѣчна память на мойтѣ родители
Приснопамятны и вѣчны благодѣтели*

*Священника Андрея (1859) П. Дойнова
и Койка (1870) Презвитера Х. Цончова*

*Отъ Прѣблагодарно сърдце Лабиринтъ
Посвящавамъ природный сынъ.*

С. П. А. РОБОВЪ

Приликите между двата текста в смислов план са отчетливи: текстът на Робовски стъпва смислово и тематично върху текста на бл. Августин; старец, символизиращ мъдростта, опита и знанието; дете (юноша), което желае да побере морето в малка трапчинка в пясъка; разговор между стареца и юношата (детето); темата на разговорите е идентична – Божията непостижимост.

Интерес предизвикват различията между двете произведения. Ако текстът на бл. Августин е част от неговите изповеди, представящи пътя му към осмисляне на Божието битие, то текстът на Стоян Робовски представя разказвача, който се лута в търсене на изхода от градината. Произведението на Робовски е изобразено визуално чрез няколко символа, вплетени един в друг: две сърца и два кръга, които се намират срещуположно; те, от своя страна, изобразяват детелина, ромб, квадрат, пясъчен часовник, овал; макроизображението по вертикала и хоризонтала напомня за кръст. Текстът на Робовски лъкатуши по фигурите и графично оформя лабиринт¹². В художественото пространство се откриват редица значения на визуалните образи. Заглавието на текста е „Лабиринт“, самият текст също гради *лабиринт*. Този символ е познат от древни времена и има своите естетически превъплъщения в различни сфери на човешката култура. Лабиринтът представя неразгадаемостта на света, едновременно позволява и забранява движението към целта чрез различните си форми. Много често този символ се свързва с търсенето на изгубения Рай и с пътя към познанието. В разглежданата възрожденска творба визуалният образ е в тясна връзка с темата – не е в границите на човешките възможности да се постигне знание за Бога. Авторът ситуира тримата герои в *градина*, която в контекста на християнската културна традиция се възприема като символ на *райската градина*. Човек в своя път към познание на непознаваемата Божия същност търси хармонията на райското състояние, в което са се намирали Адам и Ева преди грехопадението. В този контекст може да се разгледа и символиката на *кръга* като знак за Божията безкрайност. В прочита на лабиринта се откроява и визуалният образ *сърце*. Най-важните добродетели на християнството са вярата, надеждата и любовта, изобразявани най-често във визуален аспект чрез *кръст, котва и сърце*. Кръстът е символ на вярата, страданието и спасението. В разглеждания текст липсва визуалният образ котва, но присъствието на детелината обогатява художествените значения. Четирилистната детелина е късен символ и се свързва с вярата, надеждата, любовта и щастието. В западната традиция тя отправя към дейността на свети Патрик, който е обяснявал единството на Светата Троица чрез листата на трилистната детелина, които израстват на едно стъбло.

Краткият, но наситен със символи и значения, текст на възрожденския книжовник представя разговора между стареца и юношата на *морския бряг*. В културната традиция брегът се асоциира с успокоението и привързването към вярата във възкресението, а морето е символ на човешкия живот. Човек се намира в непрекъснат стремеж към откриване на познанието за смисъла на света. Голямата тайна на Божественото привлича търсещия ум, който, копнеещ познание, разбира и невъзможността за неговото постигане в пълнота. Стоян Робовски актуализира темата за неразгадаемостта на първопричината за нещата, а човекът все още

¹² Докладът е част от по-голямо изследване за „Лабиринта“ на Стоян Робовски, затова символните полета ще бъдат представени есенциално.

продължава да бъде търсещо дете на брега на познанието според идеята на възрожденския лабиринт.

ИЗВОДИ

Визуалният текст на Стоян Робовски представя етичната гледна точка на автора за смисъла на живота, изградена според християнската доктрина за ценностите и йерархиите в света. Произведението е интересно и със своеобразната интерпретация на западноевропейската барокова идея за живота като лабиринт. Като впила в своя лабиринт познати образи, поставени в необичаен контекст, еленският възрожденец допринася за обогатяването на духовния хоризонт на традиционния реципиент,

ИЗТОЧНИЦИ

Лабиринтъ. ЕЛЕНА. 1873: 23 Марта. Стояна П. Андр. Робовъ: Руссе 1874 Год. Литография на Дунавскѣтѣ областъ (съкр. Лб).

REFERENCES

Asenov, P. (1968). Stoyan Popandreev Robovsky. In: Elenski sbornik. Sofia, 324-337 (Оригинално заглавие: Асенов, П. 1968. Стоян Попандреєв Робовски. В: Еленски сборник. Под ред. на Ст. Сираков, София, 324–337).

Bratanov, I. (2012). Ezikat na Paraskev Damyanovich. In: Sbornik nauchni trudove ot nacionalnata konferencija s mezhdunarodno uchashtie "40 godini Shumenski universitet 1971 – 2011". Fakultet po humanitarni nauki. Shumen: Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavsky", 190 – 195 (Оригинално заглавие: Братанов, И. 2012. Езикът на Параскев Дамянович. В: Сборник научни трудове от Националната конференция с международно участие „40 години Шуменски университет 1971 – 2011“. Факултет по хуманитарни науки. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 190 – 195).

Bratanov, I. (2017). Ezikat na izdaniyata na Ivan N. Momchilov vav Vilaetskata pechatnitsa v Ruse. In: Brod, 14, 47-62 (Оригинално заглавие: Братанов, И. 2017. Езикът на изданията на Иван Н. Момчилов във Вилаетската печатница в Русе. В: Брод, бр. 14, 47-62).

Dragova, N. (2011). Uchenicheski rakopisen vestnik "Utro dnevnik". In: Proglas, XX (2), 73-84 (Оригинално заглавие: Драгова, Н. 2011. Ученически ръкописен вестник „Утро дневник“. В: Проглас, XX (2), 73-84).

Karshovsky, P. S. & Bobchev, N. (1931). Stoyan p. Andreev Robovsky. In: Elenski sbornik. Sofia, 231-236 (Оригинално заглавие: Кършовски, П. С. & Бобчевъ, Н. 1931. Стоянь п. Андреевъ Робовски. В: Еленски сборникъ. София, 231-236).